

Editor si také pochvaluje výsledky, k nimž dospěl v „kolektivní monografii“ interdisciplinární přístup. Domnívám se nicméně, že recenzovaná kniha je spíše představně ucelené monografie v tradičním slova smyslu. Je otázkou, zda pro takové dílo již nazrál čas. Obávám se, že dosud nikoliv, zejména s ohledem na zatím počáteční stadium vyhodnocení archeologických výzkumů. Přes občasnou duplicitu publikovaných názorů a informací i nedořešený rozpor v základní interpretaci Havelského Města představuje kniha záslužný počín i proto, že velmi dobře ilustruje soudobou úroveň poznávání počátků našich středověkých měst.

RUDOLF PROCHÁZKA

Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, Univerzita Hradec Králové – Veduta, České Budějovice 2012

206 s., ISBN 978-80-86829-74-6

Období interregna 1440–1453 se netěší mezi historiky přílišnému zájmu, což je bezpochyby dáno „sousedstvím“ dvou protežovaných epoch – husitské revoluce a králování Jiřího z Poděbrad. Nejde přitom o období nezajímavé. Po dlouhé etapě válek a převratných změn bylo třeba stabilizovat domácí poměry, což bez pevné panovnické moci představovalo pro politickou reprezentaci složitou výzvu. Institutem, který měl pro tuto stabilizaci vytvořit potřebný právní a mocenský rámec, byly krajské landfrýdy. Právě ony jsou také chápány jako charakteristický a dominantní prvek politického života interregna, byť jejich skutečnému fungování dosud nebyla věnována potřebná pozornost. Knižně vydaná disertace o boleslavském landfrýdu z pera Zdeňka Berana, který již svoji diplomovou práci věnoval landfrýdu čáslavskému, představuje důležitý krok na tomto poli, ačkoli výtěžek je nakonec asi skromnější, než téma slibovalo.

Po představení základní literatury autor stručně seznamuje čtenáře s institucí landfrýdů od jejich počátků v západní Evropě až po rozšíření v zemích České koruny, včetně důležité otázky vztahu dosavadních správních struktur v čele s poprávci k landfrýdům. Tento poměr není vždy zřejmý (v pramenech se někdy užívají pojmy poprávce a hejtman promisque, ačkoli obě instituce fungovaly souběžně), v každém případě u landfrýdů vystupoval do popředí vojenský charakter,

zároveň šlo o instituci demokratičtější, neboť hejtmané i jejich rada byli voleni.

Třetí kapitola se již zabírá vlastní ustavovací listinou landfrýdu, která se dochovala ve dvou pozdějších opisech. Podrobná analýza mimo jiné přináší zpřesnění data uzavření smlouvy a paralely s předešlými (předhusitskými) i následnými landfrýdy. Boleslavský zápis měl podle autora sloužit rovněž jako předloha o devět dní později ustavenému landfrýdu čáslavskému, jehož zakládací text se rovněž dochoval. Lze však navrhnout i další alternativu – rámcový text byl dohodnut na celozemském sněmu a posloužil pak jako vzor pro konkrétní krajské landfrýdy.

Po hutném geografickém vymezení sledované oblasti následují dvě stěžejní kapitoly knihy, které přibližují majetkovou a sociální strukturu boleslavského landfrýdu, resp. kraje. Oproti starším studiím, které se při analýze majetkových poměrů většinou koncentrují na určitý typ sídel či jedno konkrétní kritérium (např. rozlohu), Beran úspěšně kombinuje všechna hlediska a jeho závěry jsou díky tomu plastické a věrohodné. Přesvědčivost výkladu podporují i četné mapové a tabelární přílohy.

Výklad o sociální skladbě kraje se s předešlou kapitolou do jisté míry překrývá a doplňuje. Boleslavsko se dle autora vyznačuje značnou sociální mobilitou a zároveň i konfesionální tolerancí. Přitažlivost Jiřího z Poděbrad evidentně bořila věroučné přehradu, což dokládá dlouhý výčet jeho spojenců mezi katolickou šlechtou. Jak Beran správně upozorňuje, Jiřík dokázal zajistit svým spojencům pod jednou mocenský i majetkový vzestup lépe než jakékoli katolické struktury, což je i vysvětlení konfesionální tolerance. Autor srovnává na základě analýzy soupisu Poděbradových straníků z roku 1448 rovněž personální průnik mezi touto skupinou a signatáři landfrýdu (jde o 19 osob).

Závěrečná a nejdelší kapitola *Boleslavský landfrýd v kontextu českých a střeoevropských dějin* slibuje zaklenutí výkladu. Jde o jakési dějiny pohusitských Čech se zvláštním zřetelem k Boleslavsku, bohužel však ani zde nenajdeme odpověď na otázku, které se autor v předešlém výkladu vyhýbal – jak landfrýd reálně fungoval. Vedle vlastního založení landfrýdu totiž překvapivě nemáme žádné další zprávy o jeho činnosti, chybí prakticky i nepřímé zmínky, např. o hejtmanech, a je tedy na místě otázka, zda landfrýd vůbec fungoval. Optika landfrýdu existujícího a fungujícího až do roku 1453, se kterou Beran pracuje, podle mne poněkud zkresluje skutečné mocenské a správní kontury sledované oblasti.

Odpověď na otázku, proč je činnost boleslavského landfrýdu možná jen fikcí, se nabízí i ze

samotného autorova výkladu. Boleslavsko bylo silně decentralizované, severní katolická oblast tíhla spíše k Horní Lužici, na východě působil vliv bývalého sirotčího svazu, na západě pak fungovala přitažlivost Prahy. Tato rozříštěnost se projevila už při ustavení landfrýdu, k němuž se nepřipojila severní oblast, a působila i nadále, zejména díky mocenskému přeskupování během posilování pozic spojených východočeských landfrýdů. Beran tyto změny velmi citlivě postihuje, avšak nutnost prosadit do textu co nejvíce boleslavský landfrýd ho poté od skutečné podstaty problému vzdaluje.

Závěrečné zhodnocení knihy je nutně rozporuplné. Pokud by Beran podal dějiny boleslavského kraje v pohusitském období a landfrýdu z roku 1440 přisoudil jen takovou úlohu, jakou lze vyčíst z pramenů, šlo by o vynikající regionální sondu. Pokud však hodnotí látku prizmatem institutu, který v mocensko-politické, vojenské i správní rovině – pokud vůbec fungoval – patrně nehrál klíčovou roli, nebo pro to alespoň nemáme žádné doklady, nutně tak došlo ke zkrácení. Osobně se domnívám, že role landfrýdů a regionálních sněmů na sklonku středověku je spíše přeceňována. Naše znalosti se stále ještě opírají především o důkladné práce historiků druhé poloviny 19. a počátku 20. století, kdy bylo třeba na základě dějinných analogií prokázat samosprávné schopnosti českého národa.

Nakolik představuje landfrýdní organizace z let 1440–1453 v dějinách krajského zřízení anomálii, či naopak prvek kontinuity, odpoví až budoucí bádání. Soustředěný výzkum Zdeňka Berana slibuje v této oblasti mnohá očekávání. Přece jen je však třeba zmínit určité memento. Mnohdy se na počátku stanovená problematika ukáže časem jako nepřiliš nosná. I to je cenné zjištění, byť se pochopitelně historik nerad loučí s původními představami a nadějemi. Boleslavský landfrýd, který naděje v perspektivní badatelské téma ne zcela naplnil, snad bude v případě výzkumu pohusitských landfrýdů výjimkou.

ROBERT NOVOTNÝ

1000 Jahre Goldener Steig, hg. Franz-Reiner ERKENS, Dietmar Klinger Verlag, Passau 2011

147 s., ISBN 978-3-86328-105-2

Při příležitosti tisíciletého výročí vydání listiny Jindřicha II., v níž panovník pasovskému klášteru Niedernburg věnoval mimo jiné clo z obchodní

cesty do Čech, známé později jako Zlatá stezka, se v Pasově v roce 2010 konala konference k dějinám této důležité mezinárodní komunikace. Ve sborníku příspěvků, v němž sumarizaci svého dlouholetého výzkumu Zlaté stezky předložili také František Kubů a Petr Zavřel, publikovali vedle zástupců pasovské a řezenské univerzity (mj. Egona Boshofa) ředitel Domu bavorských dějin a Archivu pasovského biskupství Richard Loibl a Herbert Wurster, ale i „veterán“ výzkumu Zlaté stezky a volarský rodák Paul Praxl.

Pro českého badatele jsou patrně nejzajímavější analýzy bavorského politického pozadí fungování mezinárodní cesty, které je z naší strany hranic relativně obtížně sledovatelné. Rovněž se tu ovšem ilustrativně ukázala negativa přísně dokladového postupu bádání, který autoři příspěvků vesměs zvolili. Pominutí argumentů ex silencio stejně jako to, že se proklamovaná interdisciplinarita omezuje na historii, archeologii a lingvistiku, vedou k pokřivení celkového pohledu na význam dálkové cesty a život na ní. Zpředmětnění cíle výzkumu s sebou také přirozeně nese přecenění významu dílčí komunikace pro podobu a vývoj obecných jevů.

Z předkládané publikace by se tak například mohlo zdát, že v raném středověku snad ani neexistovalo jiné významné obchodní spojení mezi Čechami a Bavorskem, což dokonce i pro bádání založené pouze na přímých dokladech vyvrací například tzv. Rafflestettenský řád poplatků v mytních stanicích na Dunaji z počátku 10. století (Codex diplomaticus Bohemiae I, s. 33–36, č. 31). Herbert Wurster ve svém příspěvku sice naznačuje, že Zlatá stezka nebyla jedinou spojnici mezi oběma zeměmi, ale ani on význam dalších tras nedoceníl. Jako samozřejmý pak autoři příspěvků berou předpoklad, že v Čechách všechny větve Zlaté stezky pokračovaly na Prahu, ačkoli zejména v raném středověku byly komunikační návaznosti na severu mnohem složitější.

Ve střední Evropě není ovšem mnoho obchodních dálkových cest, pro jejichž existenci bychom našli přímý listinný doklad již z počátku 11. století. Shrnutí archivních pramenů týkajících se nejen samotného provozu na komunikaci, ale i širších souvislostí politických dějin Bavorska a předního benediktinského opatství Niedernburgu, které sborník především předkládá, umožňuje vytvořit si představu o významu jedné dálkové obchodní trasy.

TOMÁŠ KLIMEK